
PREDSTAVITEV KONCEPTA SLOVENSKEGA ZDRAVSTVENEGA MUZEJA V USTANAVLJANJU

296

Uvod

Trdimo lahko, da imamo Slovenci precejšnje število muzejev in zelo dobro razvito muzeološko stroko; to dokazujejo izjemne zamisli nekaterih muzejev (na primer kobarškega muzeja o soški fronti, idrijskega rudniškega muzeja, tobačnega muzeja v Ljubljani, muzeja za otroke Hermanov brlog v Celju itd.). V slovenskih muzejih pa zaenkrat še niso celovito zajeta vsa področja človekovega ustvarjanja.

Zaradi tradicionalne naravnosti muzejskega zbirateljstva na Slovenskem pa tudi posebnosti uveljavljanja slovenskega duha, ki je iskal skozi zgodovino svoj poglobitni ustvarjalni prostor v kulturi in umetnosti, obstaja velika vrzel predvsem na področju naravoslovnih znanosti in njenih dosežkov; le malo muzejev jih hrani v delnih in pogosto konceptualno nedorečenih zbirkah. Razen Tehniškega muzeja Slovenije v Bistri in ljubljanskega Prirodoslovnega muzeja Slovenci nimamo specializiranega muzeja za naravoslovna področja.

Za področje zdravstva, predmeta pričujočega koncepta, obstaja v Celju zobozdravstvena zbirka, urejena s prizadevanjem nekaj navdušencev (prim. dr. Franc Štolfa), Ministrstvo za notranje zadeve je uredilo muzej sodne medicine v Tacnu, nekaj pokrajinskih muzejev hrani posamične medicinske eksponate v prirodoslovnih zbirkah, tovarna Lek ima bogato Lavičkovno medicinsko-farmaceutsko zbirko in to je vse. Če ne bi bilo Inštituta za zgodovino medicine Medicinske Fakultete v Ljubljani, kjer že od leta 1934 nesistematično, a vztrajno raste strokovna zbirka, bi bili eksponati s področja slovenske zdravstvene tradicije še bolj razpršeni po različnih bolnišničnih in znanstvenokulturnih institucijah ali nepopravljivo poškodovani oz. izgubljeni.

Izhajamo iz izkušenj v svetu. Zdravstveni muzeji, ki prinašajo historični pogled na razvoj zdravstva, predvsem pa popularizirajo znanje o zdravju in bolezni ter možnostih za bolj zdrav način življenja, so zelo razširjeni v nemškem in anglosaksonskem prostoru. V Evropi je med najboljšimi tovrstnimi primeri londonski Muzej znanosti (Science museum), kjer med petimi nadstropji zavzema zdravstvo dve nadstropji in pol, kar seveda govori o pomenu medicinske znanosti in o silnem razvoju, ki ga je ta znanost naredila, da bi obvarovala človekovo zdravje in premagala bolezni. Referenčna je tudi angleška postavitev Znanost za življenje (Science for Life), ki obiskovalcu z izredno tankočutnim

pristopom približa pomen razvoja znanosti, kot recimo genetike za razumevanje nastanka dednih bolezni, biologije celice za boljšo predstavo o celularni ravni dogajanj v telesu, imunologije in njenih sprememb pri boleznih, kot sta npr. rak in aids, oziroma fizioloških zakonitosti imunologije, potrebnih npr. za transplantacijo organov. Podobnih primerov bi lahko precej nanizali tudi iz nemškega in ameriškega prostora. Tudi nedavni obisk ameriške zdravnice in univerzitetne profesorice Pat Kuszler z Univerze Washington v Seattlu je potrdil, da je naš koncept muzeja dobro zamišljen, sodoben in vzgojnoizobraževalen.

Koncept Slovenskega zdravstvenega muzeja

Predlagamo ime **Slovenski zdravstveni muzej**. Obrazložitev te besedne zveze:

- prilastek "slovenski" je nujen za predstavitev muzeja kot nacionalno pomembne ustanove, prve te vrste na Slovenskem; 297

- prilastek "zdravstveni" najnatančneje določa njegovo celotno vsebino, ki bo zajemala široko področje zdravstva, torej ne le medicine, ampak tudi zobozdravstvo, farmacijo in zdravstveno nego;

- ime je kratko, tvori izvirno kratico (SZM) in je lahko prevedljivo v tuje jezike (Slovenian Health Museum, Slowenisches Gesundheitsmuseum).

V primeru pomislekov, da besedo muzej spremlja nek prizvok konservativnosti, bi sodobni koncept morebiti lažje prepoznali v podnaslovu Zakladnica zdravja ali kakšnem podobnem imenu.

Muzej bo deloval v skladu z ustrežno dokumentacijo svojih ustanoviteljev in muzejskih ustanov. Njegove dejavnosti bodo usklajene s pravilnikom o delovanju muzejev. Zaposleni bodo torej zbirali, urejali, inventarizirali, hranili, vzdrževali, obnavljali in varovali zdravstveno dediščino. Imeli bodo fototeko in priročno knjižnico. Pripravljali bodo razstave, izdajali publikacije (kataloge, zloženke...), imeli predstavitevno stran na internetu in na druge načine z vsebino svojega dela seznanjali javnost. Pomemben del njihove aktivnosti bo vezan na redno in načrtno sodelovanje z vzgojnoizobraževalnimi organizacijami, s pripravo poljudnih, strokovnih in znanstvenih predavanj, srečanj, seminarjev, razgovorov. Ob tem bodo skrbeli za konzervatorsko in restavratsko oskrbo svojih eksponatov. Prav tako bodo vzdrževali stike s sorodnimi zavodi doma in v tujini in jim posredovali svoja gradiva.

Slovenski zdravstveni muzej bo združeval vsa področja zdravstva, s poudarkom na njihovi narodni preteklosti. Stalna zbirka in občasne razstave bodo urejene po najsodobnejših muzejskih zamislih. Tak muzej informira, poučuje, krajša čas in zbujajo pozornost obiskovalcev. V ta namen je nujno zasnovati stalno zbirko na čim izvirnejši način, da bo obiskovalcem čimveč povedala o tradiciji našega zdravstva, predvsem pa predstavila zdravje in boljše življenjske navade, vplivala na posameznikov odgovornejši odnos do zdravja itd.

Zbirka predmetov bo opremljena z razumljivimi, večjezičnimi pojasnili, tematsko pa urejena po organskih sistemih in njihovih boleznih, torej boleznih srca in ožilja, dihal, prebavil itd. Predstavljene bodo tudi duševne bolezni in bolezni zasvojenosti. Zobozdravstvo in farmacija bosta dobila poseben prostor, zdravstvena nega bo zastopana

pri medicinski specifikki posameznih boleznih. Tudi predstava boleznih bo za obiskovalce tako popolnejša. Zaradi pomembnosti vseh oblik zdravstva bo treba še posebej paziti na preprostost in razumljivost predstavitve, saj je zdravje skupni interes vseh slojev družbe. Najprivlačnejša bi bila postavitev, ki bi neposredno opozarjala na individualno zdravstveno problematiko obiskovalca, zato predlagamo postavitev preprostega avtotestiranja zdravja na računalniški osnovi s pomočjo vprašalnikov, ki bodo obiskovalcu omogočili analizo njegovega zdravstvenega stanja in ga opozorili na možne zaplete. Za manjše zdravstvene težave bi uvedli takojšnjo »pomoč« s prodajnimi stojnicami, kjer bi lahko na koncu ogleda in testiranja obiskovalcu ponudili zdravila v prostem prometu.

298

Poleg omenjenih dveh rdečih niti za postavitev zdravstvenega muzeja – organski sistemi in avto-testiranje zdravja obiskovalcev – bo občinstvo zelo pritegnila sodobna tehnologija; z njo bo postavitev pridobila privlačnost in predstavljalnost tematike. Lastno telo je marsikomu še vedno neznanka in zato vir bojazni, tako bi npr. tridimenzionalni model človeškega telesa z vsemi organi, ki jih lahko obiskovalci sestavljajo in razstavljajo kot sestavljanko. Prav tako tudi predlagamo, da bi obiskovalci smeli različne predmete, ki bi jih imeli več (npr. skalpel, stetoskop, mikroskop, gastrokop...), prijeti v roke in jih poskusili uporabiti; tako bo medicina nekoliko demistificirana. Za predstavitev boleznih srca in ožilja predlagamo robotizirano simulacijo krvnega obtoka v prozorni človeški lutki, s posebnim poudarkom na komplikacijah, kot sta ateroskleroza in srčni infarkt, ki naj bi bile predstavljene čimbolj plastično. Podobna simulacija bo pri boleznih prebavil s pritiskom na gumb prikazala pot hrane skozi telo in potek presnove. Pri boleznih dihal in boleznih zasvojenosti bodo morali biti alkoholizem, kajenje in mamila prikazani čimbolj alarmantno, četudi bo to pretreslo obiskovalce. Glede teh predlogov se naslanjamo predvsem na sodobne ugotovitve o vplivu predstavitve na psiho; pri tem imajo tridimenzionalne različice mnogo večji vpliv kot besedilo ali fotografije. Za fotografsko gradivo pa velja, da mora biti resnično presunljivo, da se vtisne v spomin. Posebej vplivne so primerjalne predstavitve, zato predlagamo posnetke v naravni velikosti ne samo zdravih in rakastih pljuč, zdravih in ciroznih jeter, ampak predvsem zdravih in hudo bolnih oziroma zasvojenih ljudi... Obiskovalec se namreč s človekovim izgledom lažje poistoveti kot s tistim, kar vsak posameznik skriva v telesu. Za doseganje vtisa bi uporabili tudi barvo in predvsem zvok; ta je v večini obstoječih muzejev zapostavljen, kljub izredni učinkovitosti. Predstavljajte si na primer vtis v prostoru, namenjenem predstavitvi boleznih srca in ožilja, ki je ves v zamolko rdeči barvi in v katerem nenehno odmeva bitje človeškega srca!

Pri vseh prikazih boleznih naj bi **farmacija** čimbolj konkretno sodelovala tudi s pomembnimi zdravilnimi rastlinami – predlagamo ureditev zaščitenih rastlinjakov, ki bodo tudi na zunaj popestrili prostore in jih aromatizirali. Osnova za privlačno podano informacijo v današnji zelo vizualizirani dobi je namreč prav vplivanje na vse čute. Spekter načinov zdravljenja bi ob zdravilnih rastlinah razširili tudi na sodobna zdravila, ki jih izdeluje farmacevtska industrija za posamezne bolezni, in z učinkovitimi opozorili, svarili pred njihovo zlorabo. Organizirana občasna poučna predavanja in demonstracije bi seznanile obiskovalce s pripravo domačih zdravil in delovanjem velikih farmacevtskih korporacij.

Zdravstvena nega bo po tej zamisli predstavljena predvsem s pomočjo fotografskega in filmografskega gradiva, pa tudi s pomočjo računalniške simulacije (holograma), pač odvisno od sredstev in razvojnih možnosti.

Zobozdravstvo bo ločeno prikazano s podobnimi sredstvi, pri čemer bi bila vsekakor najnazornejša zgodovinska rekonstrukcija ordinacij in posegov, vendar na način, ki ne bi sprožal že znane tesnobe pred zobozdravstvenim postopkom, ampak bi nasprotno vzbujal v obiskovalcih zaupanje in potrebo po zobozdravniku, predvsem z estetsko spodbudo.

Za hitrejšo in lažjo postavitev občasnih razstav bo ureditev stalne zbirke po organskih sistemih pomenila manj težav zlasti glede prostora. Načrt občasnih razstav bo zelo prožen in odvisen od zanimanja, možnosti in potreb, npr. predstavitev posameznih obdobj v zdravstvu, zdravstvenih delavcev, pomembnih odkritij, nalezljivih bolezni itd.

Z vključitvijo v mednarodno zvezo zdravstvenih muzejev bi lahko pritegnili najzanimivejše svetovne razstave iz zdravstva, ki bi primerjalno pozitivno delovale, saj bi tako dobili vpogled v zdravstvo drugih narodov in kultur. Svež in izredno odmeven tovrstni primer je bila razstava Vse o srcu, ki je bila prenesena v slovenski prostor z Dunaja in je bila postavljena v Cekinovem gradu. Privabila je kar 50 000 (!) obiskovalcev. Podobno je zamišljena ureditev Slovenskega zdravstvenega muzeja.

Vsebinska postavitev Slovenskega zdravstvenega muzeja

Pri vходу bi se nahajal vratar, ki bi poleg prodaje vstopnic skrbel za osnovno informiranje obiskovalcev ter sprejemal v hrambo garderobo. Prav tako bi tukaj bili panoji in računalniki, ki bi nazorno prikazovali postavitev, da si obiskovalec lahko izbere, kaj si želi ogledati.

V naslednjih prostorih bi obiskovalci nazorno spoznali **zgodovinski razvoj delovanja zdravstva na ozemlju današnje Slovenije**, od rimskih časov naprej. Pri tem bi kot eksponate uporabili duplikate rimskega kirurškega instrumentarija, ki ga je 1908 odkril Walter Schmid v hiši na ljubljanskem Mirju, fotografije ali plastike kipa Salusa, predstavili grobnico v Šempetru v Savinjski dolini, ki je najverjetneje pripadala zdravniku iz rimskih časov idr. Veliki časovni vrzeli po antičnem obdobju bi sledila predstavitev **samostanske medicine** na slovenskih tleh, citatov o zdravju in bolezni iz Stiškega rokopisa ter bogate zbirke medicinskih knjig iz 16., 17., 18. in 19. stoletja. Poleg prvih civilnih lekarn bi predstavili tudi prve špitale, predstavnike karitativne dejavnosti. Sledil bi prikaz zdravstvenih reform v razsvetljenstvu, prvih civilnih bolnišnic, babiške šole v Ljubljani (1753) in medikokirurškega liceja (1782) ter šolanja srednjih zdravstvenih kadrov na domačih tleh. Celo medicinsko fakulteto je Ljubljana dobila v obdobju Ilirskih provinc (1809–1813)! Pokazala bi se drugačna patologija tedanjega časa: epidemije nalezljivih bolezni – predvsem črnih koz in kolere (časopisni članki iz Bleiweisovih novic, Kernovo cepljenje proti črnim kozam, originalna potrdila o cepljenju, Slomškova knjiga Blaže ino Nežica v nedelski šoli...), razširjenost gobavosti in sifilisa, smrtonosnost davice in škrlatinke... Predstavljeni bi bili pomembni slovenski zdravniki tedanjega časa,

ki so večinoma delovali v tujini. Seznanili bi se s terapijo iz 17., 18. in 19. stoletja: puščanjem krvi (nožički in skarifikatorji), klistiranjem, ljudskim zdravilstvom, preprostimi operacijami, z delom brivcev, kirurgov, ranocelnikov, padarjev, predstavili bi zgodnje zobozdravstvo in babištvo... Bogato predmetno zbirko imamo tudi iz kirurške prakse, preproste anestezije, medicinskih dokumentov, spričeval, itd...

Naslednji prostor bi bil preurejen v **video-komunikacijski prostor** (multivizija), namenjen strokovnim in poljudnim projekcijam. Z multivizijo bi obiskovalcem okvirno predstavili vsebino muzeja in jih pripravili za ogled predmetnih zbirk.

300 V naslednjih prostorih bi bila zbirka načelno postavljena po predlaganem vrstnem redu:

Prva bi bila predstavljena **prsna votlina** in njena osrednja organska sistema, srce z ožiljem in dihala.

Srce in ožilje: razstavljeni model srca v nadnaravni velikosti, prozorna robotizirana lutka, s prikazom kroženja krvi.

Kardiologija – internistična kazuistika: Vesaliusovo odkritje kroženja krvi, Slovenec Marko Gerbec, ki je prvi v svetovni literaturi opisal simptomatiko popolnega atrioventrikularnega srčnega bloka; domača zdravila za srce, kot sta glog in naprtec, farmacevtski preparati in njihovo delovanje, 100-letnica merjenja krvnega pritiska, odkritje EKG-ja, primerjava med steno zdrave in aterosklerotično spremenjene žile...

Kardiokirurgija – kirurška problematika: prva v Sloveniji izdelana naprava za zunajtelesno cirkulacijo, izvirnost kardiokirurškega prizadevanja slovenskih avtorjev, srčni spodbujevalci, umetne srčne zaklopke, transplantacija srca... Imenitna bi bila rekonstrukcija operacijske dvorane z lutkami, vsem potrebnim instrumentarijem... in prikazom vloge anestezije (imamo obsežno predmetno zbirko). Rehabilitacija srčnega bolnika. Soba bi bila v zamolklo rdeči barvi, v njej bi utripalo srce.

Dihala: robotiziran prikaz delovanja pljuč, anatomski model pljuč, poskusi merjenja vitalne kapacitete pljuč – spirometrija, video prikaz izmenjave plinov skozi alveole, histološki in patološki prikazi zdravih in bolnih pljuč.

Pulmologija: tuberkuloza, ta sentimentalna bolezen romantike 19. stoletja – slovenski primeri smrti vidnih književnikov in slikarjev – z avdio posnetkom izbranih besedil Gestrina, Ketteja, Murna idr.; naprava za umetni pnevmotoraks in njeno delovanje; sulfonamidi in antibiotiki, ki preženejo smrtonosne pljučnice; rentgenske aparature (rentgenologija, nazorna predstavitev rentgenskih posnetkov in informacije, ki jo posredujejo), bronhoskopi, ki na posreden način približajo dogajanja v zdravih in bolnih pljučih; rudarske bolezni pljuč (azbestoza...) in medicina dela, vpliv onesnaženega zraka in kajenja na pljuča...; torakalna kirurgija: rak na pljučih, opozorila za njegovo preprečevanje...; uporaba robca skozi čas...; alergološka problematika...; slovenska naravna zdravilišča za bolezni dihal (Topolšica, Rakitna, Strunjan, Debeli rtič, Sežana) – klimatsko zdravljenje (Golnik...).

K sodelovanju bi pritegnili različna zdravilišča, da znotraj muzeja predstavijo svojo dejavnost. Številna slovenska zdravilišča so v lasti finančno močnih ustanov (Krka, Petrol, Dadas...).

Drugi veliki tematski sklop bi bila **trebušna votlina**:

Prebavila in žleze z notranjim izločanjem, robotiziran model celotnega prebavnega trakta v transparentni lutki, ki s pritiskom na gumb pokaže pomikanje hrane od ust navzdol. Model presnove "človeško telo – tovarna"... Dietetika – pomembno področje, ki bi ga lahko kakovostno predstavili z video posnetkom in k njegovemu pokroviteljstvu pritegnili prehrabeno industrijo, ki se ukvarja s pripravo in prodajo najrazličnejših dietetičnih izdelkov. Gastroenterologija: gastritis in rana na želodcu – psihosomatska bolezen ali bakterijski infekt; endoskopija prebavil – video posnetek pregleda želodca in dvanajstnika, prikaz delovanja endoskopov (snopi optičnih vlaken, pokrovitelji proizvajalci te opreme), "zlata žila", rak na debelem črevesu – aktualna diagnoza, alkoholne okvare jeter; vloga, fiziologija in bolezenske spremembe trebušne slinavke, vranice... Zastrupitve (toksikologija)... Gastrokirurgija: klasični kirurški posegi na prebavilih – odstranitev slepiča, žolčnih kamnov, tujkov..., transplantacija jeter in trebušne slinavke... Endokrinologija: sladkorna bolezen in medikamentozno zdravljenje – zgodba o inzulinu – diabetologija, model ščitnice in obščitnic..., druga endokrinološka problematika.

Sečila in spolovila – anatomski model in predstavitev prirojenih nepravilnosti v urinskih poteh. Urologija: odstranjevanje ledvičnih kamnov skozi čas, izredni urološki operativni dosežki dr. Vinka Kerna na dunajskem operativnem zavodu Josephinum, urinski katetri, umetna ledvica – hemodializa (model), postavitev bi bila za obiskovalce velika zanimivost, saj si jo težko predstavljajo, hkrati pa bi proizvajalci lahko v muzeju nevsiljivo promovirali svoje ime; transplantacija ledvic. Urološka onkologija: rak na prostati – prikazi histoloških mikroskopskih rezov zdravega in rakavega prostatičnega tkiva pod svetlobnim mikroskopom. Onkologija bi kot veda, ki je v medicini vse bolj aktualna, sicer zaslužila samostojno postavitev, vendar se njena specifična vidi ravno pri postavitvi vsakega organskega sistema. Abnormnosti spolovil, genetsko svetovanje in njihova sodobna plastična rekonstrukcija, plodnost in sterilizacija moškega.

Rodila – anatomski model rodil, video posnetek fiziologije menstrualnega ciklusa. Embriologija skozi čas. Porodništvo: vloga babice pri porodnici, prva babiška šola med Slovenci iz l. 1753, slovenska literatura o babištvo – zvočni posnetek zelo zanimivega porodniškega jezika iz Makovčeve knjige "Prashanja inu odgovori zhes vshegarstvu" (prva strokovna knjiga v slovenskem jeziku, 1782). Porodniški inštrumentarij skozi čas, Melzerjev baseoestrum za zmanjševalne porodne operacije, carski rez. Detomori na Slovenskem. Ginekološka problematika, koncepcija in kontracepcija, abortus, sodobni trendi slovenske natalitete, antibaby pilula, otrok iz epruvete, spolna svoboda 60. let... Ginekološka onkologija: rak na rodilih in dojki, trendi v svetu in pri nas... Skrb za žensko in mater.

Samostojna celota bi bilo **osrednje in periferno živčevje s čutili** – nazoren prikaz delovanja sinapse, refleksnega loka, prenosa impulzov z živčnih končičev na motorično ploščico, model nevrona, model centralnega živčnega sistema s točno lokacijo različnih funkcij... Nevrologija: klasični primeri nekaterih nevroloških bolezni, npr. možganske kapi, multiple skleroze, parkinsonove bolezni...; konservativna in nevrokirurška terapija – lobotomija, znani slovenski nevropsihiatri (Šerko, Robida, Magajna...) in nevrokirurgi

(prikaz sofisticiranih tehnik diagnosticiranja bolezni osrednjega živčevja z računalniško tomografijo, magnetno resonanco). Psihijatrija: video posnetek nekdanjega in sodobnega ravnanja s psihiatričnim bolnikom, (morebiti odlomki iz filma Miloša Formana Let nad kukavičjim gnezdom), sprejemanje duševne drugačnosti v družbi; vpliv stresa na človekovo duševnost in tehnike sproščanja (konvencionalne: telesno gibanje, tek, dopustnikovanje, avtogeni trening, druge sprostitvene tehnike; alternativne metode z akupunkturo, šiatu, tai-chi), (možnost pritegnitve različnih pokroviteljev, ki ponujajo aktivno preživljanje prostega časa, turistične agencije...), bolezni odvisnosti (nikotinizem, alkoholizem, narkomanija, tabletomanija...), bolezni in nega starostnikov... **Čutila:** sluh, vonj, okus in tip bi bili predstavljeni skupno, vid posebej. Prikazali bi model notranjega ušesa, predstavili nekatere tipične bolezni ušes in nosu – otorinolaringologija ter možnosti za njihovo zdravljenje: od slušnih aparatov do operativnih posegov. Vid je silnega pomena, zato bi prikazali tudi spremembe pri najpogostejših očesnih boleznih, npr. pri sivi in zeleni mreži, slepoti zaradi zvišanega krvnega tlaka ali sladkorne bolezni, poškodbe oči... Predstavili bi vlogo okulističnega inštrumentarija, prikazali, kaj z oftalmoskopom vidi zdravnik na očesnem ozadju, kako se uporabljata ultrazvok in laser v okulistiki... Z okulisti so v tesni navezi optiki, izdelovalci optičnih pripomočkov, očal, kontaktnih stekel... (očala skozi čas), zato bi jih tudi pritegnili k sodelovanju v konzorciju pokroviteljev. Koža kot čutilo zavzema največjo površino človeškega telesa. V njej bi prikazali anatomsko-fiziološke osnove za tip – taktilne receptorje. Dermatologija: skrb za zdravje kože; predstavili bi nekatere kožne bolezni, kot so luskavica, ekcem, bolezni lasišča, rakave spremembe na koži, pigmentna znamenja ter poškodbe kože, npr. opekline. Ker pa se z dermatologijo konvencionalno vežejo spolne bolezni, bi jih predstavili na tem mestu (sifilis, gonoreja...) in s posebnim poudarkom obravnavali aktualne spolno prenosljive bolezni (klamidijska vnetja, aids...); poleg tega pa tudi vpliv sonca na kožo. Kozmetika – ugodni in kvarni učinki na kožo. Uporaba laserja v dermatologiji. “Večna mladost” – lepotna kirurgija, prikaz “liftinga” ali operacije dojke... Na tem mestu vidimo možnosti za materialno podporo ponovno v farmacevtski industriji, v proizvajalcih testov za nalezljive bolezni (aids), v kozmetični industriji, različnih ustanovah, ki se ukvarjajo z lepoto človeškega telesa...

Gibalom bi bil prav tako namenjen poseben prostor: model sklepa in njegove funkcije. Ortopedija in rehabilitacija, ortopedski pripomočki: bergla, palica, proteze skozi čas – umetni kolk, invalidski voziček...

Slovenska funkcionalna elektrostimulacija (FES) in njen odmevni uspeh v svetu. Poškodbe v vsakdanjem življenju – travmatologija, pri delu in športu – športna medicina (možnost pritegnitve pokroviteljev med proizvajalci športne opreme), razvijanje odnosa do fizičnega treniranja telesa, konservativno zdravljenje poškodb in degenerativnih sprememb na sklepih in kosteh. Rekonstruktivna kirurgija – dr. Marko Godina in Godinov sklad v ZDA za šolanje mladih plastičnih kirurgov. Kineziterapija, nega, medikamentozno in alternativno zdravljenje kroničnih bolečin (terapija bolečine, akupunktura). Na tem mestu bi lahko k sodelovanju pritegnili ustanove (Zavod za rehabilitacijo invalidov) in posameznike, ki se ukvarjajo s temi dejavnostmi, da bi predstavili svoje ime in sodelovali v konzorciju pokroviteljev.

Kot nepogrešljivi del zdravstva bi se samostojno predstavilo **zobozdravstvo**. Zobje in ustna votlina, zgodovinska ponazoritev zobozdravstvene ordinacije iz 19. stoletja. Predstavitev starega zobozdravstvenega inštrumentarija. Stomatologija: zobobol, karies, parodontoza..., protetika – zanimivi historični oglasi za umetno zobovje... Higiena zobovja, prikazana z video posnetkom. Številni proizvajalci zobnih ščetk in krem ter drugih pripomočkov za nego ustne votline bi na tem mestu uporabili svoje logotipe in sofinancirali muzej. Čeljustna kirurgija: spremenjen estetski videz ljudi z disgnatijami...

Tudi **farmacija** zaradi svoje važne vloge v zdravstvu zasluži samostojno predstavitev. Zanimiva bi bila rekonstrukcija alkimijske delavnice in stare lekarne iz 19. stoletja, prikaz delovanja farmacevtskega laboratorija nekdanj in danes, video posnetek o izdelavi tablet v sodobni farmacevtski tovarni, o pridobivanju serumov in vakcin..., kot bi svetovali strokovnjaki-farmacevti in ponazorila materialna zbirka. Tudi tukaj bi logotipi posameznih farmacevtskih hiš in njihova velikost ali kak drug princip odločal o njihovem pokroviteljskem vložku v ustanovo.

“**Čudež rojstva**” vedno znova prevzema ljudi, zato bi bilo zanimivo v posebnem prostoru prikazati ultrazvočni pregled nosečnice, obliko in gibanje plodu, model in video posnetek poroda, vse spremljano z otroškim jokom, ter velike posterje iz porodne dvorane mojstra fotografije Vlastje Simončiča (ki je 20 let delal na Ginekološki kliniki v Ljubljani in prejel za fotografijo Prvi vdih številna mednarodna priznanja); vsebino porodništva bi lahko z zelo plastično predstavitvijo približali prav vsem in hkrati bi s povezavo dveh manjših prostorov k porodu dodali tiste vsebine, ki se vežejo **na otroka, pediatrijo in otroške nalezljive bolezni**, čeprav tako formulirane vsebine ne moremo direktno šteti pod organske sisteme, se otrok in njegove bolezni najbolj neposredno vežejo na mater in rodila, zato je njihovo mesto tukaj. Pediatrija: video posnetek psihomotoričnega razvoja otroka v prvih dveh letih starosti, dojenje, razstava otroške posode za hranjenje in drobnih rekvizitov pediatra, inkubator... K predstavitvi pediatrije bi lahko kot pokrovitelje pritegnili proizvajalce otroške hrane, plenice, otroške kozmetike itd. Infektologija: otroške bolezni in smrtnost zaradi njih v časih pred cepivi in serummi in po njih. Poliomieltis – bolezen preteklosti, davica in škrlatinka premagani s serumom (serologija) in antibiotiki, odkritje vitaminov in odprava rahitisa. Prof. Bogdan Derč – prvi slovenski pediater. Streptokokna angina s posledičnimi obolenji sklepov, ledvic in srca – revmatologija – Center za rehabilitacijo otrok s srčnimi boleznimi v Šentvidu pri Stični. Imunologija: nazorna predstavitev principa delovanja antigen-protitelo, posledice motenj v imunskem odzivu... Parazitologija – prikaz nekaterih najpogostejših človeških zajedalcev in bolezni, ki jih povzročajo (velika povečava klopa, prenašalca klopnega meningoencefalitisa in borelioze). Otroška onkologija, alergologija, hematologija, transplantacija kostnega mozga, genetsko svetovanje (v okviru genetike bi morali nazorno predstaviti dvojno vijačnico DNA) pri rizičnih nosečnostih, mongoloidi v Sloveniji – njihova integritetnost v domače okolje oz. odrinjenost – strpnost in mentalna higiena zdrave družbe, pedopsihiatrija. Prostor bi napolnjeval zvočni posnetek otroškega čebljanja in smeha, klepetanja med majhnimi otroki... Stene bi bile v sončno rumeni barvi.

Dodatno možnost za razstavljanje običajno ponujajo hodniki. V njih bi lahko predstavili **galerijo znamenitih slovenskih zdravnikov in farmacevtov** ter najpomemb-

nejših mož v svetovnem razvoju medicine, npr. Nobelovih nagrajencev. Za to mesto bi lahko k sodelovanju povabili Ministrstvo za kulturo in bi po dogovoru razpisali natečaj za slike z zdravstveno tematiko. Ob portretih, ki bi v dolgi galeriji mogoče delovali monotono, bi dinamika oljnih slik oz. likovnih del v različnih tehnikah razgibala hodnike. Če bi v zdravstvenem muzeju visele tudi tematske slike vidnih slovenskih likovnikov, bi to njegovo vrednost in privlačnost še povečalo.

Človeško telo in psiha sta čudovito in hkrati zapleteno zgrajena, zato je tudi število področij, ki prikazujejo različne medsebojna razmerja zdravja in bolezni takorekoč nepregledno. Zato tudi delitev tematike po organskih sistemih na logičen način prikazuje to celoto. Pri tem je konceptu kakor tudi predmetni zbirki prepuščeno, da poudarja različne odnose znotraj posameznih organskih sistemov. Seveda pa taka globalna predstavitev terja tudi idejno dorečenost koncepta s specialisti posameznih področij. Na izbor pomembnih delov znotraj posamezne vsebine bodo vplivale tudi možnosti za čim bolj plastično predstavitev historičnih in sodobnih zdravstvenih problemov. Stalna zbirka mora biti tudi v celoti uravnotežena; v njej naj bi bilo uveljavljeno sorazmerje v podajanju fizičnih in psihičnih prvin človekovega zdravja in bolezni. Prav tako naj bi tudi pri izboru vizualnih predstavitev odločale zanimivost, avtentičnost, predmetna zbirka in sredstva. Skupno vodilo pa ostaja: nazornost, razumljivost, povednost, po potrebi čustvena apelacija... Robotizacije, računalniške simulacije, avtomatizacije in različna spodbudna avtotestiranja bi bila le z zelo tehtnim premislekom postavljena na svoje mesto...

Pri **občasnih razstavah** bi imela prednost predvsem v stalni zbirki neenakovredno prikazana področja in aktualnosti iz slovenskega zdravstva. Na tem mestu imamo v mislih predvsem: humano genetiko in genetski inženiring, transplantacijo, transfuziologijo, onkologijo, anestezijo, nekatere bolj tehnične stroke – radiologijo, sterilizacijo, laboratorijsko delo ter bazične raziskave v zdravstvu itd. Med razstavami, ki bi si jih lahko sposodili v tujini, bi se zanimali predvsem za izvirne in za slovenski prostor zanimive vsebine, kot so sodobne bolezni in njihovo zdravljenje (aids, borelioza, "bolezen norih krav"...), pomembne obletnice v zdravstvu (75 let inzulina, 100 letnica Pasteurjeve smrti, 200-letnica cepljenja proti črnim kozam...); sofisticirane razstave iz celularne biologije (ogromen prostor, spremenjen v celico; tridimenzionalni prikaz celičnih organel od celične membrane do mitohondrijev, Golgijevih teles, lizosomov itd.), zanimivosti iz socialne medicine in higijene, ki se nanaša na vse prebivalstvo... "Sposojenim" razstavam bi bilo treba dodati tudi nacionalno noto in s tem priložnost približati jih tudi domačemu človeku. Njihove otvoritve bi spremljale zanimive predstavitve oz. predavanja. Zavedati se je treba, da bi tovrstne razstave muzej lahko tudi dobro tržil in si s tem sam zagotavljal lep del sredstev za svoje delovanje.

Potreben je še prostor za upravo muzeja (direktor-kustos, tajnica, vodič po muzeju, tehnični sodelavec-varnostnik, biljerter, čistilka), za sanitarije in skladišče ter prostor za muzejsko prodajalno s posebnimi edicijami, vezanimi na vsebino, različnim slikovnim in reklamnim gradivom muzeja in farmacevtske industrije ter preparati iz domače lekarne in drugimi zdravili v prosti prodaji farmacevtskih pokroviteljev muzeja. Ob prodajalni bi bil urejen kavni bar z družabnim kotičkom, kjer bi lahko obiskovalci popili osvežilni napitek, sedli in poklepetali.

Če bi bil na voljo tudi vrt, bi si v njem zamislili – recimo temu – “**ekološki park**”. V njem lahko predstavimo bivalno ravnovesje med človekom in naravo, tematsko predstavimo vpliv temeljnih naravnih elementov – vode (hidroterapija, balneoterapija), zemlje (po pogovoru z upravo Botaničnega vrta v Ljubljani bi bili pripravljene urediti in vzdrževati nekaj gredic najpomembnejših zdravilnih rastlin) in zraka (merilec sestave zraka, thalaserapija, klimoterapija, helioterapija, biometeorologija) na človekovo zdravje in dobro počutje. Vse te elemente higijene bi morala preseči medicinska etika s filozofijo, saj predstavlja temelj za zdravstveno delovanje po meri človeka v vsaki civilizirani družbi.

V tem «ekološkem parku» bi skozi ves topli del leta lahko trajale, po dogovoru s šolskimi ustanovami, najrazličnejše aktivnosti – od predavanj (možno bi bilo postaviti manjši pokriti amfiteater) do zdravstvenih delavnic, izobraževanja za zdravo življenje, prehranjevanje...

Če bi zdravstveni muzej polno zaživel kot ugledna kulturna in znanstvena ustanova državnega pomena, bi se slejkoprej pojavile tudi potrebe in želje po družabnih prireditvah za zaposlene v zdravstvu, zobozdravstvu, farmaciji, za predstavitve novih zdravil, gostovanje uglednih tujih znanstvenikov...

Del prostorov bi bil spremenjen v pregledno urejene **razstavne depoje** in bi imel prostor za občasno pomoč restavratorjev in tehničnih vzdrževalcev zbirke. Poudariti namreč moramo, da je v zbirki precej velikih medicinskih aparatov (prvih rentgenskih aparatov in ultrazvokov, naprav za zunajtelesno cirkulacijo, opreme iz operacijskih dvoran – operacijske postelje, kavterji, elektronski mikroskop itd.). V kratkem času bi predmetno zbirko morali izpopolniti bodisi z zbiranjem, saj je precej pomembnih eksponatov še razkropljenih po Sloveniji, bodisi z odkupom. Kletni prostori bi lahko bili namenjeni za depoje predmetov za dopolnitev stalne zbirke in tudi za njeno premestitev, kadar bi v katerem od prostorov uredili občasno razstavo.

Ob zelo smotrni izrabi dodeljenih prostorov bi Slovenski zdravstveni muzej polno zaživel, resnično izvirna osnutek in izvedba pa bi pritegnila obiskovalce ne le zaradi vsebine, ampak tudi zaradi predstavitvene oblike.

Zvonka Zupanič Slavec, Cirila Toplak

LITERATURA

- AMBROSE, Timothy (ed.): *Forward Planning – a Handbook of business, corporate and development planning for museums and galleries*. Rutledge, London, 1991.
- BAUR, Joachim: *UND – das Buch zur Museumswelt*. Leykam Buchverlag, Wien, 1989.
- DOKUMENTACIJA i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta, posebna številka revije *Muzeologija*, Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb, 1987.
- EDSON, Gary: *The Handbook for Museums*. Rutledge, London, 1994.
- FAHY, Anne: *Collections Management*. Rutledge, London, 1995.
- HUDSON, Kenneth: *Museums for the 1980s – a Survey of World Trends*. Macmillan, UNESCO, London, 1977.
- JOHNSON, E. Verner: *Museum Collection Storage*. UNESCO, Villeneuve Saint Georges, France, 1979.